

Idrottens könsmonster

– varför finns de? Vad handlar de om?

Idrott i sin vida bemärkelse, fysisk aktivitet som utförs i avsikt att ha roligt, må bra och prestera mera, lockar tusentals utövare, kvinnor såväl som män. Samtidigt präglas idrotten av *könsmonster* sett till antalet kvinnor och män som utöver olika idrotter. Sedan *Eva Olofsson* för tjugo år sedan lade fram sin avhandling *Har kvinnorna en sportlig chans* utgör sådana könsmonster studieobjekt för flera svenska idrottsforskare. Tanken med denna artikel är att ge en översiktlig bild av hur mönstren ser ut samt att föreslå förklaringar till varför idrotten har de könsmonster den har och vad detta kan tänkas få för konsekvenser.

HÅKAN LARSSON
STOCKHOLMS UNIVERSITET
OCH GIH

Idrott utövas i många olika former, i ideellt organiserad form inom ramen för en förening, i kommersiellt bedrivna form, i skolan som ett undervisningsämne samt på egen hand. Dessa olika former är av delvis olika karaktär. Föreningsidrotten präglas i relativt hög utsträckning av tävling. Hit lockas många barn och ungdomar, men också en del unga elitsatsande vuxna. Den kommersiellt bedrivna idrotten utgörs i huvudsak av motionsidrott. Den lockar många unga och medelålders vuxna. Skolämnet idrott och hälsa handlar om att ge unga redskap för att ta hand om sin hälsa och riktar sig till barn och ungdomar mellan sju och nitton år gamla. Idrott på egen hand finns i sin tur i många former och lockar utövare i alla åldrar: alltifrån barns och ungdomars tävlingsidrottsliknande spontandidrott till ungdomars och unga vuxnas mer eller mindre äventyrliga rekreationsidrotter samt vuxnas motionsidrotter på gym, i skid- eller löparspåret eller på golfbanan.

Redan i detta sammanhang märks markanta könsmonster. Inom föreningsidrotten, som enligt Riksidrottsförbundet (RF) lockar cirka tre miljoner utövare, dominerar pojkar och män med ett förhållande på ungefär 60-40. Den idrott som organiseras av RF är förhållandevis lätt att utforska med avseende på antalet deltagare, framför allt eftersom RF samlar

in en uttömmande statistik över sådant som medlemsantal och licensierade utövare. När det gäller idrottande i annan organiserad form än föreningsidrott respektive idrott på egen hand är det betydligt svårare att bilda sig en översikt. Det finns dock några studier som kan ge en vink om hur aktivitetsmönstren ser ut. Bengt Larsson och Per Nilsson påvisar i en serie studier att fler 16-åriga flickor än pojkar idrottar såväl i organiserad form utanför en idrottsförening som på egen hand (Nilsson 1998, Larsson 2008). I en longitudinell studie som sträcker sig över fyrtio år (från 1968 och framåt) visar Lars-Magnus Engström att gapet mellan motionerande kvinnor och män i en grupp svenska födda 1953 successivt ökar allt mer med ökad ålder så till vida att kvinnor bibehåller, och under vissa perioder till och med ökar, sitt motionerande medan mäns motionerande minskar (Engström 2008). Men all icke-tävlingsinriktad idrott domineras inte av flickor och kvinnor. Äventyrliga sporter som klippklättring, off pist-skidåkning och hang gliding verkar framför allt locka unga män (Arnegård 2006), liksom ”coola” aktiviteter inom området brädsport (Bäckström 2004).

Allmänt sett lockar tävlingsinriktad respektive äventyrlig idrott pojkar/män i större utsträckning än flickor/kvinnor, medan motionsidrott i större utsträckning lockar flickor/kvinnor i större utsträckning än pojkar/män. Uttrycket

”i större utsträckning” är viktigt att beakta. I vardagligt tal översätts det ofta till att ”män tävlingsidrottar” medan ”kvinnor motionsidrottar” och detta stämmer helt enkelt inte.

Man bör komma ihåg att tävlingsidrotten ursprungligen utformades i den brittiska medelklassens internatskolor under 1800-talet som ett uttryckligt medel för att ”göra män av pojkar” (Mangan 1986). Därför kom den så småningom i sig att uppfattas som manlig. Till Sverige ”importerades” tävlingsidrott från de Brittiska öarna runt sekelskiftet 1900. Vid den tiden dominerade här den så kallade Linggymnastiken. Denna hade under 1800-talet haft ungefär motsvarande roll i Sverige som den engelska public school-sporten hade på de Brittiska öarna: att skapa manliga män (Ljunggren 1999). I och med att tävlingsidrotten fick fäste i Sverige kom gymnastiken, som den danska historikern Else Trangbæk uttryckt det, att ”byta kön” (Trangbæk & Kirmanen 1995). Gymnastik, i synnerhet trupp- och motionsinriktad sådan, kom i allt större utsträckning att uppfattas som en kvinnlig verksamhet. Delar av gymnastiken utvecklades också i riktning mot fokus på rytm och grace – en estetisk inriktning. Denna gymnastikform utvecklades via 1950-talets husmorsgymnastik, 1960- och 70-talens jazzgymnastik samt 1970- och 80-talens Friskis & Svettis till 1990-talets aerobics och dagens olika former av gruppträning.

Män och kvinnor inom föreningsidrotten

Tävlingsidrotten är organiserad på så vis att RF utgör en paraplyorganisation för alla de enskilda idrotterna, vars föreningar i sin tur är organiserade i specialidrottsförbund (SF). SF:en är 67 till antalet, en del mycket stora (fotboll 1 005 097 medlemmar, golf 595 000 medlemmar, friidrott 396 000 medlemmar), andra tämligen små (baseboll 970 licensierade spelare, dragkamp 991 medlemmar, varpa 1500 medlemmar) (www.rf.se, *Idrotten i siffror*). Sett till antalet kvinnliga och manliga medlemmar är de största förbunden (fig 1).

Ett annat sätt att undersöka förhållandet mellan män och kvinnor inom de olika idrotterna är att studera relationen mellan könen sett till *andelen medlemmar* i de olika idrotterna. En första intressant iakttagelse är att kvinnor dominerar i endast sju av 67 SF. Andelsmässigt ser de största kvinnliga respektive manliga idrotterna ut som framgår av fig 2.

SF med flest kvinnliga utövare				SF med flest manliga utövare			
Friidrott	233 700	Ridsport	170 831	Fotboll	807 812	Friidrott	122 000
Gymnastik	201 340	Golf	167 598	Golf	386 695	Skidor	115 753
Fotboll	197 285	Skidor	77 170	Innebandy	130 231	Motorcykel	109 317

Figur 1. SF med flest kvinnliga respektive manliga utövare (www.rf.se, *Kvinnor och män inom idrotten 2005*).

SF med störst andel kvinnliga utövare				SF med störst andel manliga utövare			
Ridsport	87%	Gång	70	Biljard	95%	Sportskytte	89
Gymnastik	83	Friidrott	66	Ishockey	94	Bandy	87
Konståkning	82	Simning	66	Flygsport	89	Am. Fotboll	86

Figur 2. SF med störst andelar kvinnliga respektive manliga utövare (ibid.).

Några av idrotterna med stor andel manliga utövare är förhållandevis små. Ser man på några större förbund (över 100 000 medlemmar), är till exempel 80 procent av medlemmarna inom fotboll män, 75 inom bilsport och motorcykel samt 70 inom segling och innebandy.

RF presenterar på sin hemsida förändringar när det gäller andelen kvinnliga och manliga utövare från 1994 till 2006 (www.rf.se, *Andel kvinnor inom idrotten – tidsserie*). Här kan man se att andelarna varit stabila i en del idrotter, medan de har förändrats i andra. Även här kan en första intressant iakttagelse göras: *andelen män har inte ökat i någon idrott*. Endast de kvinnliga andelarna ökar. Inom boxning, brottning och motorcykel har en ökning skett från noll till 29, 23 respektive 32 procent kvinnliga utövare. Även inom bordtennis, gång och styrkelyft är ökningen markant. Tillgänglig statistik påvisar alltså att:

- sett till andelen utövare dominerar de flesta idrotter av män. Kvinnor dominerar i ett fåtal idrotter;
- de förändringar som skett över tid, är att kvinnor orienterar sig mot traditionellt manliga idrotter. Män orienterar sig inte i samma utsträckning mot traditionellt kvinnliga idrotter.

De olika idrotterna utövas på olika sätt. Utan att vara uttömmande (nedanstående får ses som en preliminär uppställning), kan man tala om:

- lagidrotter och individuella idrotter;
- bedömningsidrotter (”estetiska idrotter”) och idrotter med objektiva mått (måttan kan utgöras av längd- eller tidsmått respektive mål eller poäng för vunna bollar/rundor);
- idrotter där utövaren ”styr sin egen

kropp” och idrotter där utövaren hanterar ett motorfordon eller ett djur.

Såväl lag- som individuella idrotter kan i sin tur utövas på olika sätt:

- kropp-mot-kropp, t ex i idrotter där man ska betvinga motståndaren: brottning, boxning, taekwondo, rugby, ishockey;
- kropp-intill-kropp, t ex i friidrott (löpning), simning, skidor (längd), skridsko;
- kropp-efter-kropp, enligt principen ”en i taget”, t ex i hopp- och kastgrenar, gymnastik, skidor (alpint), volleyboll, bordtennis, eller;
- kropp-med-kropp, t ex i dans, isdans, simhopp i par, konstsim.

Granskar man *vilka* idrotter som domineras – och har dominerats – av män respektive kvinnor, kan man skönja ett mönster som grovt sett gör gällande att:

- lagidrotter domineras av män, särskilt vid starka inslag av kropp-mot-kropp;
- i individuella idrotter dominerar män när idrotterna utövas kropp-mot-kropp. Om idrotterna utövas kropp-med-kropp, kropp-intill-kropp eller kropp-efter-kropp är könen mer jämnt fördelade;
- bedömningsidrotter (”estetiska idrotter”) domineras av kvinnor;
- i ”mätidrotter” dominerar män om de utövas lagvis, medan könen är mer jämnt fördelade om idrotterna utövas individuellt;
- motorsport domineras av män medan hästsport domineras av kvinnor (om tävlingsinslagen ökar, ökar också andelen män).

Tidigare pekade jag på det faktum att

Forskning har visat att kvinnor bibehåller och rent av under vissa perioder ökar sitt motionerande. Tjejmilen och Tjevjasan kan vara bra exempel på detta. Foto Scanpix.

förändringar när det gäller andelen kvinnliga och manliga utövare har förändrats sett över perioden 1994-2006. Men förändringar av denna typ har hänt också sett över ett betydligt längre tidsperspektiv. Utifrån det tidiga 1900-talets ordning med män inom tävlingsidrott och kvinnor inom motions- eller uppvisningsinriktad gymnastik, har kvinnor successivt alltmer tagit sig in i mansdominerade tävlingsidrotter utan att män i motsvarande omfattning tagit sig in i traditionellt kvinnliga tävlingsidrotter. Medan kvinnor har sökt sig till snart sagt samtliga tävlingsidrotter, tävlar endast kvinnor idag alltså (med några få undantag som vi kunnat se på bio under vintern) i idrotter som konstsim, rytmisk gymnastik och ringette. När tävlingsidrotten slog igenom var det tidigt accepterat för kvinnor att tävla inom så kallade "estetiska idrotter". Ganska tidigt accepterades också tävling inom individuella idrotter av typen *kropp-intill-kropp* och *kropp-efter-kropp*, men inte om idrotterna var synnerligen fysiskt ansträngande (t ex långdistanslöpning). Under 1960- och 70-talen blev fotboll en populär idrott för kvinnor, liksom mer fysiskt ansträngande individuella idrotter. Även handboll och volleyboll började utövas av kvinnor. Först under 1990-talet fann kvinnor vägen till kamp-sport, motorsport och lagidrotter med

starka inslag av *kropp-mot-kropp* (t ex ishockey, rugby) (jfr. Larsson 2001, Olofsson 1989).

Ovanstående genomgång får ses som en preliminär analys. Ingen svensk idrottsforskare har hittills i detalj analyserat de könsmonster som ligger för handen inom föreningsidrotten. Det som på ytan ser ut som en jämliken jämn könsfördelning (60% män och 40% kvinnor sett till den totala föreningsidrotten), rymmer komplexa mönster om man krasar på ytan. Tydligt är också att könsmonstren är under ständig förändring. Hur kan man då förklara könsmonstren? Vad beror de på? Och varför förändras de över tid?

Vad beror könsmonstren på?

Könsmonster kan förklaras på många olika sätt. Såväl feministiska som andra forskare har ägnat sådana frågor stor uppmärksamhet. I det följande kommer jag att utveckla några av den feministiska teoribildningens förklaringsmodeller. Att jag fokuserar just feministiska förklaringar beror på att jag sällar mig till det feministiska grundmotivet, att könsmonster bör analyseras i förhållande till frågor om makt, det vill säga tillgänglighet, inflytande, tolkningsföreträde och levnads-villkor.

Länge uppfattades könsmonstren som "naturliga", i så måtto att de

antas spegla en evig naturens ordning som också är inrättad i mäns och kvinnors kroppar. Förhållandet mellan kvinnor och män har historiskt sett, åtminstone inom europeisk kultur, uppfattats som "motsatt" eller "komplementärt". Där män har setts om konkurrensorienterade (tävlingsinriktade), har kvinnor setts som omsorgsorienterade (socialt inriktade); där män setts som "utåtorienterade" (mot den "yttre" världen, omvärlden), har kvinnor setts som "inåtorienterade" (mot den "inre" världen, den egna kroppen, de egna känslorna och det egna beteendet); där män setts som seende (ett utåtriktat seende), har kvinnor setts som känande (ett inåtriktat känande). Detta har varit grundläggande dimensioner i den sociala organisationen av samhället inom vår kulturkrets. Mäns och kvinnors tillgänglighet till, inflytande över och tolkningsföreträde inom olika sociala arenor och aktiviteter har präglats starkt av dessa ramar.

Mönstret har också präglat idrotten; manlighet har kopplats samman med tävling, medan kvinnlighet kopplats samman med kropp, motion och hälsa; män har setts som orienterade mot den "yttre" världen (inte minst som de kommer till uttryck i lagbollspel), medan kvinnor sett som orienterade mot den "inre" världen (som de kommer till uttryck i indivi-

duella estetiska idrotter). Därför har dessa idrottsformer också förstås som "naturliga" för kvinnor respektive män.

Omfattande samhälleliga förändringar under 1900-talet och en allt större fokus på individualitet och individens frihet att "bli den man själv vill" – och inte minst att könsmonstren har förändrats som en följd av detta – medförde emellertid att ovanstående *essentialistiska* uppfattningar utmanades. Istället växte förhållandet mellan *arv och miljö* fram som en viktig utgångspunkt: Vad i könsmonstren beror på medfödda egenskaper hos kvinnor och män och vad beror på miljömässig påverkan genom uppfostran och annan social påverkan? Så uppstod begreppet *könsroll*, det vill säga att kvinnor och män genom uppfostran och annan påverkan lär sig spela vissa specifika roller och att omgivningen agerar uppskattande när de förväntade rollerna upprätthålls – när rollerna spelas "på rätt sätt" – respektive fördömande eller ifrågasättande när de spelas "på fel sätt".

Successivt har en kritik även mot könsrollsbegreppet vuxit fram. Framför allt har kritiken handlat om att könsrollen ofta framstår som en mer eller mindre löst påhängd historia som det, så att säga, bara gäller att kasta av sig för att det sanna könet, eller den sanna individualiteten, ska framträda. Detta har medfört att man i den politiska debatten kunnat fortsätta hävda att än det ena, än det andra borde ses som "naturligt" vad gäller könen (och därmed eftersträvsvärt och värt att bejaka), men att könsroller endast kan fungera hindrande (och därmed något som bör undanröjas). Det har emellertid visat sig svårt att, genom forskning, slutgiltigt avgöra vad som egentligen är ett uttryck för könsroller och vad som är "naturliga" uttryck för könen. Under 1980- och 90-talen växte en forskningstradition fram som i grunden vill problematisera *konstruktionen av kön*, det vill säga vad som i samhället tolkas och förstås som kön – detta förändras – och de konsekvenser som kommer av detta. Det finns olika varianter av sådan *konstruktionism*. En variant handlar om att undersöka hur *individer* konstruerar sin identitet, eller sin förståelse av sig själv som man eller kvinna (eller som något annat, vilket förekommer). En annan variant handlar om att undersöka hur identiteter konstrueras på en mer *övergripande samhällslevellelig nivå*, utan att direkt ta ställning till hur detta inverkar på

Tidigt i livet lärs olika könsroller. Flickor väljer ofta estetiska idrotter och när de lärt sig spela rollen "på rätt sätt" agerar omgivningen med uppskattande, eljest gäller det omvända. Foto Scanpix

individernas identitetsskapande.

Bland pedagoger som jag själv, har en kombination av sådana utgångspunkter ofta använts (Larsson 2001, se också Fagrell 2000, Grahn 2008, för en internationell översikt se Scraton & Flintoff 2002). Hur ser förhållandet mellan individuella idrottarens självförståelse ut i relation till dominerande föreställningar i samhället och inom idrotten när det gäller idrott, rörelser, kön, kropp och beteende? Föreställningar om och förväntningar på könen är genomgående starka inom idrotten, mycket starkare än vad de flesta vill kännas vid. Ofta märks de inte förrän i konkreta idrottsliga situationer då gränserna mellan vad som ses som kvinnligt och manligt närmas och tydliggörs. Idrotten kan liknas vid ett gigantiskt socialt experiment, där olika könsidentiteter hela tiden prövas och befästs eller utmanas.

Idrott – kön – heteronormativitet

Med ett konstruktionistiskt synsätt tolkas könsmonstren primärt som uttryck för vad som i ett samhälle ses som eftersträvsvärt när det gäller en viss kategori av människor, *samtidigt* som könsmonstren också deltar i formandet av samma kategori. Om lagidrotter, kampsporter och fysiskt ansträngande idrotter i större utsträckning lockar män än kvinnor så beror detta på att sådana aktiviteter bekräfs

tar samhällets dominerande föreställningar om manlighet, *samtidigt* som de bidrar till skapandet av manlig identitet och självförståelse och också serverar samhället med just de kroppar, beteenden och förhållningssätt (såväl till sig själv och den egna kroppen som till andra människor) som uppskattas och ses som eftersträvsvärda.

När traditionella gränser för vad som ses som "naturliga" och eftersträvsvärda kroppar, beteenden och förhållningssätt överskrids, till exempel när kvinnor på 1960- och 70-talen började spela fotboll, eller när män, som i filmen *Allt flyter*, deltar i estetiskt inriktad idrott (filmen handlar om ett manligt lag i konstsimm), *reagerar* samhället på olika sätt. En del reagerar positivt och ser beteendet som ett uttryck för individuell kreativitet och vilja, medan andra reagerar negativt och kanske ser beteendet som ett skäl till att kränka utövarna, kanske till och med bli våldsamma mot dem. Oavsett vilket, överskridandet av könsgränser leder ofta till reaktioner, inte minst till sådana som tar sikte på utövarnas sexualitet. Det är inte ovanligt att överskridande av könsgränser, såväl inom idrotten som i samhället i stort, medför ett ifrågasättande av utövarens *heterosexualitet*.

Ifrågasättandet av heterosexualliteten i samband med könsgränsöverskridande beteenden reser frågan om

heteronormativitet (jfr. Larsson 2005). Med heteronormativitet avses ett ofta outtalat antagande om att alla människor är och vill vara heterosexuella – tills motsatsen påvisas. Företeelser som att ”komma ut” och att ”outa” någon (av engelskans *out*), det vill säga att man på eget (komma ut) eller någon annans (outa) initiativ offentliggör sin icke-heterosexualitet, blir begripliga först i förhållande till det heterosexuella grundantagandet. Heteronormativiteten bidrar till att låsa fast individer vid specifika sexuella identiteter, och därmed också vid specifika former av självförståelse som medför begränsningar när det gäller livsvillkoren. Det kan handla om att man undviker dels sådant som man är orolig för hur andra ska uppfatta, dels sådant som helt enkelt inte ”känns rätt”. Sådana begränsningar påverkar inte bara HBT-personer (homo- och bisexuella samt transpersoner) utan även heterosexuella. *Alla* har att förhålla sig till föreställningar om och förväntningar på manliga och kvinnliga kroppar, begär och beteenden som kulturellt sett förknippas med specifika sexuella preferenser. Eftersom idrottskulturen är mättad med just föreställningar om kroppar och beteenden som är förknippade med kön, är den också mättad med heteronormativitet. Genusordningen inom idrotten, liksom genusordningen i samhället allmänt sett, är på så vis sammanflätad med en heteronormativ ordning. Detta medför att *en utmaning av traditionella könsroller, eller ett överskridande av traditionella könsgränser, samtidigt innebär en utmaning av heteronormativiteten.*

Med detta synsätt utgör idrottens könsroller ett uttryck för vad som vid en viss tidpunkt kan ses som eftersträvansvärt, eller åtminstone vad som accepteras, när det gäller kön och sexualitet. De förändringar som skett över tid kan då förstås som uttryck för förändrade sätt att se på kvinnor och män och på sexualitet. Inte minst har detta att göra med en allt starkare *individualisering*, kopplad till en allt liberalare syn på könsgränsoverskridanden och andra sexuella identiteter än heterosexualitet. Samtidigt indikerar forskningen att det finns gränser för vad samhället – och idrotten – tål när det gäller den liberala hållningen (Fundberg 2003, Andreasson 2006). I grund och botten förstås flickor/kvinnor och pojkar/män alltså ofta som ”naturligt” olika, åtminstone ”när det kommer till kritan”. Att kvinnor i större utsträckning än män, inom idrotten såväl som i

andra samhälleliga sammanhang, söker sig till verksamheter som tidigare dominerats av ”det motsatta könet” speglar asymmetrin i genusordningen. Det som traditionellt har varit manliga idrotter värderas helt enkelt mycket högre än idrotter som traditionellt har varit kvinnliga. Sammanflätad med detta är också indikationer på att ifrågasättandet av könsgränsoverskridares sexuella identitet är häftigare i de fall det handlar om manliga idrottare som rör sig mot traditionellt kvinnliga idrotter jämfört med när kvinnliga idrottare rör sig mot traditionellt manliga idrotter. Den manliga heterosexualiteten har med andra ord fått en överordnad ställning i förhållande till den kvinnliga.

Avslutning

Den genusteoretiska idrottsforskningens målsättning är *inte* att söka svaren på vad som i sanning är manliga och kvinnliga idrotter eller rörelser, hur flickor/kvinnor och pojkar/män ska träna eller undervisas, hur manligt och kvinnligt ledarskap ser ut eller något liknande. *Den genusteoretiska idrottsforskningens målsättning handlar om lika villkor.* En sådan målsättning har inte likheten mellan könen som utgångspunkt. Inte heller att könen ska bli lika. Detta är ett vanligt missförstånd. Målsättningen kan alltså tolkas som ”lika villkor för människor som är olika”. Det är inte någon självklarhet, som många tycks tro, att könsintegrerad idrott alltid är att eftersträva ur ett genusperspektiv. Däremot bygger mycket av genusforskningen på följande insikt: vad kön betyder i ett specifikt socialt sammanhang är inte givet av könet självt. Betydelsen växer snarare fram genom en historisk process där uppdelningen av flickor/kvinnor och pojkar/män bidrar till att skapa betydelse åt könen och framför allt ge dessa skilda betydelser olika värde. Detta inverkar i sin tur på de deltagande individernas livsvillkor beroende av vilket kön de anses tillhöra. För idrottens räkning har uppdelningen mellan män och kvinnor medfört att den ena sortens människor förväntas se ut och bete sig på vissa sätt samt tycka om vissa idrotter, medan den andra förväntas se ut och bete sig på andra sätt samt tycka om andra idrotter – samt att det som tänks höra till den ena sortens människor värdesätts mer i termer av uppmärksamhet (inte minst massmedialt) och ekonomiskt (resurser, löner mm). Om idrottarna inte uppfyller dessa skilda förväntningar riskerar de att bli ifrågasatta, särskilt avseende

deras sexuella preferenser, och i värsta fall marginaliserade, disciplinerade och kränkta.

Den feministiska idrottsforskningens övergripande målsättning är således dels att peka på vad som förväntas och värdesätts när det gäller kön och sexualitet i relation till idrottsutövning, dels att utröna vad förväntningar och värdesystem får för konsekvenser för individuella utövare. I förlängningen av denna målsättning finns en förhoppning om att alla människor ska kunna delta i den idrott man önskar delta i – utan att bli förlöjligad, kränkt, miss-handlad eller förfördelad.

Referenser

- Andreasson, Jesper (2007) *Idrottens kön. Genus, kropp och sexualitet i lagidrottens vardag*. Diss. Lunds universitet.
- Arnegård, Johan (2006) *Upplevelser och lärande i äventyrssport och skola*. Diss. Stockholm: HLS Förlag.
- Bäckström, Åsa (2005) *Spår. Om brädsportkultur, informella lärprocesser och identitet*. Diss. Stockholm: HLS Förlag.
- Engström, Lars-Magnus (2008) Who is physically active? Cultural capital and sports participation from adolescence to middle age – a 38-year follow-up study. *Physical Education and Sport Pedagogy*, Vol. 13, No. 4, pp. 319-343.
- Fagrell, Birgitta (2000) *De små konstruktörerna. Flickor och pojkar om kvinnligt och manligt i relation till kropp, idrott, familj och arbete*. Diss. Stockholm: HLS Förlag.
- Fundberg, Jesper (2003) *Kom igen gubbar! Om pojkfotboll och maskuliniteter*. Diss. Stockholm: Carlssons.
- Grahn, Karin (2008) *Flickor och pojkar i idrottens läromedel. Konstruktioner av genus i idrottens läromedel*. Diss. Göteborgs universitet.
- Larsson, Bengt (2008) *Ungdomarna och idrotten*. Diss. Stockholms universitet.
- Larsson, Håkan (2001) *Iscensättningen av kön i idrott. En nutidshistoria om idrottsmannen och idrottskvinnan*. Diss. Stockholm: HLS Förlag.
- Larsson, Håkan (2005) *Queer idrott*. I Kulick, Don, red. *Queersverige*. Stockholm: Natur och Kultur, ss. 110-135.
- Ljunggren, Jens (1999) *Kroppens bildning. Lingvgymnastikens manlighetsprojekt 1790-1914*. Diss. Symposium: Stockholm/Stehag.
- Mangan, J.A. (1981) *Athleticism in the Victorian and Edwardian public school. The emergence and consolidation of an educational ideology*. Cambridge University Press.
- Nilsson, Per (1998) *Fritid i skilda världar*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.
- Scruton, Sheila & Flintoff, Anne, red. (2002) *Gender and Sport: A Reader*. London: Routledge.
- Trangbæk, Else & Kirmanen, Anja (1995) *Gymnastikkens historie*. Köpenhamn: Danmarks Højskole for Legemsøvelser (video). Information på Riksidrottsförbundets webbplats www.rf.se.